

1937’de Giresun Halkevi Tarafından Raporlanan Bulancak-Ahmetli Köyü’nde Bulunan Boğa Başları ve Bölgedeki Olası Hitit Varlığı¹

Mevlüt Kaya²

Giresun University, Lecturer, Eynesil Vocational School of Higher Education, Giresun, Turkey

Received- Accepted: 16.02.2019- 07.03.2019

Research Article

Öz

1932’de kurulan Halkevleri tarih, kültür, folklor ve arkeoloji araştırmalarında önemli faaliyetler yürütmüştür. Halkevlerinin Giresun şubesi de bu alanlarda çeşitli faaliyetler göstermiştir. 1937’de bir yol yapımı sırasında Giresun’un Bulancak ilçesine bağlı Ahmetli köyünde, eski çağlara ait bazı heykeller bulunmuştur. Heykellerin yanı sıra aynı dönemin ürünü olduğu anlaşılan bazı eşya kalıntılarna rastlanmıştır. Heykeller kısmen zarar görmüş, eşya kalıntılarıyla birlikte parçalanmıştır. Parçalanmış tarihî eserlerin bir kısmı yol inşaatına karşarak üzeri kapanmıştır. Bilinçsiz ve duyarısız bir biçimde yapılan yol çalışmaları neticesinde ortaya çıkan heykel ve eşya kalıntıları, ildeki bazı memurlar ve kaymakam eşliğinde incelenmiştir. Halkevleri Giresun şubesi yetkilileri ise bulunan tarihî eserlere dair bir rapor hazırlamıştır. Söz konusu dönemlerde Giresun’da henüz müze bulunmadığından, bir müddet Giresun’da bir ilkokulun deposunda tutulan heykel ya da heykellerin Trabzon Müzesi’ne nakledildiği, yakın dönemlerdeki bazı resmi yazışmalardan anlaşılmaktadır. Giresun merkezine 27, Bulancak’a 12 kilometre uzaklıkta olan Ahmetli köyü, buluntulardan anlaşıldığı üzere, Hititlerin kültürel etki çemberinde yaşamış bir topluluğa ev sahipliği yapmıştır. Giresun ve Doğu Karadeniz Bölgesi tarihine kaynaklık eden bu tarihî eserlerin bulunduğu yer ve içerdiği sembollerin önemine binaen; Giresun yöresi ve Hititler ilişkisi bağlamında bu çalışma yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Giresun, Hititler, Boğa başları, Halkevleri.

Bukranions And Probable Existence Od Hittite Found In Bulancak-Ahmetli Village And Reported By Giresun Community Center In 1937

Abstract

The Community Centers founded in 1932, were conducted important activities about history, culture, folklore and archeology researches. Giresun desk of Community Centers was active about these areas, too. Some sculptures were found belonging to the old ages in the village of Ahmetli related to Bulancak county in Giresun, during a road building. Some residuals of objects which come out belonging to the same period found along with the sculptures. They were partially wrecked and splintered with the residuals of objects. Some of splintered historical artifacts are covered by messing the road construction. The sculptures and residuals of objects are examined by some officers and the district governor in the city which emerged as a result of the road buildings committed involuntarily and callously. The officials of the desk of Giresun Community Centers prepared a report about the founded historical artifacts. During these periods there wasn’t a museum in Giresun yet. So for a while the statue or the statues which were hold in primary school’s storage in Giresun, were transferred to Trabzon Museum and this can be understood from the correspondence in recent periods. This study was conducted in the context of the relationship between Giresun region and the Hittites owing to the importance of the symbols they contain and the location of these historical monuments which were the source of Giresun and the Black Sea. The Ahmetli Village where is 27. Km. far away from the city center and 12 km. far away from Bulancak was home to this community who lived in the circle of cultural influence of the Hittites.

Keywords: Giresun, Hittites, Bukranions, Community Centers

¹ This article is analyzed by two reviewers and it is screened for the resemblance rate by the editor. (Bu makale iki hakem tarafından incelenmiş ve editör tarafından benzerlik oranı taramasından geçirilmiştir)

² tarihmeltemi@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7508-1149.

Giriş

Doğu Karadeniz Bölgesi’nde yer alan Giresun’un, eski çağlardaki durumuna yönelik araştırmalar oldukça kısıtlıdır. Yörenin eski dönemlerinin aydınlatılmasında en doğru sonuca, kazılardan elde edilen bulgularla ulaşılabileceği açıktır. Yöreyle ilgili mevcut çalışmalarda, Hitit devri ve hemen öncesine kadar birbirinin benzeri olan tahminî yaklaşımlarla ortaya konulmaya çalışılan yerleşim tarihi, Giresun yöresinin sosyokültürel derinliklerine ulaşmada ve bugününü yorumlamada henüz yeterli değildir. Yöreyi sosyokültürel köklerinden uzaklaştıracak ölçüde törpüleyerek yorumlayan yaklaşımlar, tarihsel bulguların sunduğu gerçekleri eksik/kusurlu biçimde irdeleyerek tarihin işlevinin bozulmasına yol açmaktadır. Ancak değişmeyen bir gerçek vardır ki o da Giresun yöresinin Hititlerden önce birçok küçük topluluğun yerleşim merkezi olmasıdır. Hititlerden önce bölgede yaşamış olan halklara ait arkeolojik buluntuların ve yazılı belgelerin olmayışı veya çok az olması, Hitit öncesi dönemler hakkında bilgi sahibi olmamızı güçleştirmektedir. Yöredeki küçük topluluklar, Hititlerin güçlü olduğu zamanda Hititlerin egemenliğine girmişler, onlarla kültürel etkileşimler yaşamışlardır. Bu küçük toplulukların dil ve kültür alanındaki izleri, Anadolu’nun geleneksel değerleri olarak bugün karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu izler, Cumhuriyet dönemine kadar üzerinde durulmayan, takibi yapılmayan tarihsel konular olarak atıl kalmış, Cumhuriyet döneminde önemli adımlar atılmış olsa da bu konulara yönelik yeterince yol kat edilememiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yönetim kadroları, Anadolu’da yaşamış eski uygarlıkların izlerinin araştırılmasına yönelik Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi bilimsel müesseseler teşkil etmelerinin yanı sıra, 1932’den itibaren Halkevleri aracılığıyla da tarih, kültür, folklor ve arkeoloji alanlarında önemli faaliyetler yürütmüşlerdir³. Halkevleri bünyesinde her ilde örgütlenmiş olan bu bilimsel teşekküller, ülkenin kültürel olarak kalkınmasına önemli ölçüde öncülük etmiştir. Giresun’un eski ve yakın geçmişine yönelik araştırmalar yaparak ilgili gelişmeleri takip eden Giresun Halkevleri de bu çalışmada ele alınacak olan, 1937’de Bulancak’ın Ahmetli Köyü’nde bulunan boğa başlarına yönelik bir rapor hazırlamıştır. Halkevinin bu raporu, Cumhuriyet kadrosunun özelde Giresun, genelde ise Anadolu tarihiyle yakından ilgilendiğini göstermektedir. Bu noktada, raporda da görüleceği üzere, Hititlerin ve bazı eski Anadolu uygarlıklarının Türklüğüne atıfta bulunularak, kimi çevrelerce “romantik” kabul edilen Türk Tarih Tezi görüşünün Halkevleri’nce kabul gördüğü ve Halkevlerinin Anadolu tarihini bu minvalde yorumladığı anlaşılmaktadır. Halkevleri’nin, milli bir Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’nin dilde, kültürde ve tarihte benimsediği ortak milli şuurdan beslenmiş olması, bu durumun temel nedenidir.

Giresun Halkevlerinin yukarıda zikredilen raporu, Giresun yöresinde Hititlere dair izleri irdeleme, mevcut bulguları harmanlayarak bölge tarihini yeniden yorumlayabilme imkânı sunmaktadır. Çalışmanın genel

³ Giresun Halkevi’nin, Tarih ve Müze Kolu’nun dışında sekiz kolu daha vardı. Bunlardan biri olan Köycülük Kolu’nun ilk faaliyeti, 27 Temmuz 1933’te Giresun’dan hareket ederek Yavuzkemaal nahiyesine düzenlediği “köy tetkik ve yardım seyahati” olmuştur. Dil Tarih ve Edebiyat kolunun ilk faaliyetlerinden biri, Bulancak kazasının Ahmetli köyündeki tarihi eserlerin tetkikidir. Güzel Sanatlar Kolu ise “halka, sanat sevgisi ve zevkini kazandırmak” doğrultusunda bazı faaliyetler gerçekleştirmiş; konferanslar, konserler düzenlemiştir. Temsil Kolu ise bazı piyesler sergilemiştir. Bu piyeslerden biri 1937’de Tirebolu ve Görele’de sergilenen “Kozanoğlu” piyesidir. 1933’te Spor Kolu’nun faaliyetleri arasında, Yeşiltepe kulübüyle Tayyare Meydanı’nda düzenlenen futbol müsabakası bulunmaktadır. 1940’a gelindiğinde ise Kütüphane ve Neşriyat Kolu’nun kitap toplayarak kütüphane kurduğu görülmektedir. Yine, 1940’ta Sosyal Yardım Kolu’nun yoksul öğrencilere yardım etme faaliyetleri gerçekleştirildiği görülmektedir (Özkaya, 2018, s. 55-81).

amacı da bu doğrultuda, Giresun yöresinin ve bir ölçüde Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tarihine yönelik yapılacak araştırmalara, yeni bulguların dâhil edilmesi suretiyle nesnel bir perspektif sağlayabilmektir.

Türkiye’de Müzecilik ve Halkevlerinin Eski Eserlere Yönelik Faaliyetleri

Osmanlı Devleti'nin son döneminde, eski eserlerin korunması doğrultusunda hükümet tarafından birçok önlem alınmıştır. Eski eserleri korumada yetersiz kalan bu önlemlerden biri de eski binaların yakınında taş ocağı kurulmamasına yönelik alınan karardır. Karardaki “eski binalar” ifadesiyle kastedilenin kapsamı ve eski binaların sayıları bilinmemektedir. 1906’da düzenlenen Asar-ı Atıka Nizamnamesi ile taşınmaz eski eserlerin neler olduğuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Ancak beklenen verim alınamayınca, 1912’de Muhafaza-i Âbidat Nizamnamesi yürürlüğe konulmuştur. Eski eserlerin korunması sorunu, Ceza Kanunnamesi ve Asâr-ı Atıka Nizamnameleri yürürlüğe girmeden önce tamamen, sonra da kısmen vakıf sistemi içinde çözülmeye çalışılmıştır (Çal, 1990, s. 354).

1921’de hükümet programında yer verilen “milli ruhu güçlendirmek” prensibiyle “Hars Müdürlüğü” adını alan Türk Asar-ı Atıka Müdürlüğü, yeniden teşkil edilmiştir. Kurumun başına getirilen Mübarek Galip Bey, eski eserlerin depolanması ve korunması yönünde, kültür ve sanat adına önemli atılımlarda bulunmuştur. 1922’de yayınlanan bir talimatnameyle, Türk arkeolojisinin geliştirilmesi için çözüm yolları aranmıştır. 1923’te kurulan Heyet-i İlmiye’nin ilk gündemine aldığı konular arasında, milli tarih ve Ankara’da milli bir müzenin teşkil edilmesi yer almıştır (Güzel, 1987, s. 341).

Cumhuriyet kadrosunun eski eserlere, tarihe, arkeolojiye ve Türk kültürüne yönelik yasal girişimleri, Anadolu’nun zengin geçmişine sahip çıkılması ve bunun değerli bir miras olarak benimsenmesini gerektiriyordu. Halit Çal’ın (1990) aktarımına göre, Cumhuriyetin ilk yıllarında taşrada Osmanlı düşmanlığı yapan bazı yerel yöneticiler, eski eserlere yönelik büyük bir tahribat kampanyasına başlamışlardı. Atatürk, 1933’te bu duruma engel olunması ve eski eserlerin korunması için Konya’dan bir telgraf çekmişti (Çal, 1990, s. 372).

15 Nisan 1931’de Türk Ocaklarının kapatılmasının ardından kurulan ve 3 Ekim 1935’te Türk Tarih Kurumu adını alan Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, süreli yayın, çeviri, tarih kitaplarının yazımı, tarihi eserlerin korunması, arkeolojik kazılar ve bilimsel araştırmalar yapılması yönünde faaliyetler göstermiştir (Toksoy, 2007, s. 145). 19 Şubat 1932’de “Türk inkılaplarının temellendirilmesi, Misak-ı Milli sınırları içinde Türk toplumunun gelişip güçlenmesi, hızla çağdaş uygarlık düzeyine yükselmesi” amacıyla kurulan Halkevleri, tüm ülkede “boş zamanları sosyal ve kültürel gelişmeyi sağlayan bir ortam içerisinden geçirecek ve yararlı davranışlarla değerlendirecek” yaygın bir eğitim modeli olmuştur (Kaplan, 1973, s. 60).

Halkevleri, kuruluşundan itibaren “Halkevleri Çalışma Talimatnamesi” doğrultusunda, dokuz şubesiyle faaliyette bulunmuştur. Bu şubeler; dil, edebiyat ve tarih, güzel sanatlar, temsil, halk dershaneleri, kütüphane ve yayın, müze ve sergi, spor, sosyal yardım, köycülük gibi dallarda hizmet vermiştir. Tarih ve müze

şubelerinin amaçları, zengin bir tarihsel birikimi olan Anadolu’nun tarihini araştırarak tarihi, tarihi eserleri ve Anadolu kültürünü halka tanıtmak ve sevdirmek, bunların tahrip edilmesini önlemek, etnografik değeri olan eşyaları toplamak ve korumaktı (İğdemir, 1974, s. 26).

Dil, edebiyat ve tarih şubeleri, “buldukları bölgenin genel kültürünü artırarak, yurt sevgisi ve yurttaşlık vazifesi duygularının yükselmesini sağlayacak çalışmalar yapmayı” amaçlamıştır (Durak, 2014, s. 428). Bu doğrultuda Halkevleri, tüm şubelerinde olduğu gibi Giresun’da da çeşitli öğretici seminerler ve kurslar organize etmiştir (Akgün, 14.04.1938). 1932’den itibaren, faaliyet kollarından biri de müzeler ve sergiler olan Halkevleri, Türkiye’de müzeciliğin yeniden yapılandırılarak gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır (Çetin, 2010, s. 117-119).

Hititler ve Giresun Yöresi

Giresun yöresinin geçmişi ayrıntılı biçimde incelendiğinde, Hititlerin yöredeki etkilerinin izlerine rastlanmaktadır. M.Ö. II. bin yılda bölgede yaşamakta olan Kaşkalar, Boğazköy’ü merkez yaparak büyüyen Hititlere karşı mücadele etmişlerdir. Bölge, bu nedenle Hititlerin hâkimiyetine tam olarak girememiştir. Hititlerin Ege göçleri ile yıkılmasından sonra bölge Frigyalıların istilasına uğramış, daha sonra M.Ö. 545-546 yıllarında Lidyalıları yenen Persler, bu kesimlerde hâkimiyet kurmuşlardır (Işık, 2001, s. 11). Romalı Tarihçi Quintus Curtius Rufus’un Historiarum Alexandri Magni Macedonis Libri Qui Supersunt adlı eserinde verdiği bilgilere göre, Büyük İskender M.Ö. 333’teki Issos savaşı sonrası Anadolu’ya hâkim olduğunda Pontus bölgesi Pers idaresindedir. Bölgenin dağlık ve yoğun bitki örtüsüyle çevrili olmasının ordularını yavaşlatacağını düşündüğü için bu fethi gerçekleştirmemiş olsa da bölge daha sonra Eumenes tarafından İskender’in ülkesine bağlanmıştır. M.Ö. IV. yüzyıllarda, bölgede bir Pontus krallığı kurulmuş, bu krallık Paphlagonialıların kıyı ve iç kesimlerine dek genişlemiştir (Curtius, 1962, X,X,6’dan akt. Işık, 2001, s. 11).

Roma egemenliği öncesi genel olarak böyle bir tarihsel süreçten geçen bölgede Hitit varlığından da söz etmek mümkündür. Bilindiği üzere Hititler, Anadolu’da ilk kez teşkilatlı devlet kuran uygarlık olmuştur (Gülersoy ve Gülersoy, 2016, s. 498). Bu teşkilatlanma, Tunç Çağı’na (M.Ö. 3000-1200) dek inmektedir. Tarihsel süreçte, Giresun yöresinin en eski ve en çok etkisinde kaldığı uygarlık, uzun süre yarı bağılı bulunduğu Hititlerdir. İleride üzerinde durulacak olan, Halkevleri’nin 1937’de Bulancak-Ahmetli’de bulunan tarihi eserlerle ilgili raporu (Akgün, 18.03.1937), söz konusu döneme dair önemli bulgular içermektedir. Ayrıca, bugün Giresun ağzında kullanılmakta olan mahalli sözcükler içerisinde halâ Hitit dilinin yadigârı olduğu düşünülen unsurlara rastlanmaktadır. Bu kültürel izler, daha çok Giresun’un kırsal kesimlerinde yer almaktadır (Kaya, 2015, s. 44,45).

Hititlerde ve Giresun Yöresinde Boğa/Öküç, Geyik, İnek/Buzağı Kültü

Giresun yöresinde yerleşmiş olduğu düşünülen Hititlerin yöredeki kültür izlerini aramak, Doğu Karadeniz Bölgesi tarihi açısından geç kalınmış bir girişimdir. Hitit kültürüne dair kültürel ve somut kalıntıların, yeniden keşfedilerek tasnif edilmesi ve bu doğrultuda kronolojik gerçekliğin açığa çıkarılması gerekmektedir. Yörede bulunan kültürel ve somut Hitit devri kalıntıların içinde yer adlarının bulunması, bu gerçekliğe katkı sağlayabilecek önemli ipuçları niteliğindedir. Giresun’un Yağlıdere ilçesine bağlı olan Harava Köyü’nün

etimolojisine dair yapılan araştırmada, bu adın Hitit kùltüründeki geyik ve boğa boynuzundan türemiş olduğu ortaya çıkarılmıştır. “Harava” adının kökeni, Hititlerde geyikler tanrısı “Haruva”ya (Eyüboğlu, 1990, s. 295) dayanmaktadır (Kaya, 2015, s. 22,23). Hititlerin inanışlarında tanrıya geyikler ve dağ keçileri adama uygulamasına rastlanmaktadır (Darga, 1992, s. 32). Bu açıdan söz konusu yer adı ile Hitit dili ve kùltürü arasında da bir baę olduğu söylenebilir.

Boynuzlu, çıkıntılı, kollu veya şeklen eğri olan nesnelerin ve yerlerin adlarında rastlanan bu dönüşümün temelinde Hitit dili olduğu düşünölmektedir. Yine, Trabzon’daki Faroz semtinin, Giresun’un (Kerasos/Phamakeia) ve ilçesi olan Görele’nin (Korolla) bilinen en eski adlarındaki “far/ker/kor” köklerinin “boynuz” anlamından türetildiği ve zikredilen yerlerin denize doğru uzanmış sivri uç/çıkıntı şeklinde olduğu yani boynuzu andırdığı görölmektedir. Giresun’un Yunanca adı olan Kerasos’taki κέρας (keras) kökünün de boynuz anlamına geldiği bilinmektedir. Başka bir örnek ise; “dahara” sözcüğünün Hititlerde iki ayrı ırmağa ad olarak verilmiş olmasıdır: Dahara-1: Gökırmak; Dahara-2: Kelkit İrmağı (Ünal 1989, s. 32). Anadolu’da Hititlerin hâkim oldukları bölgelerde “geyik” ile ilgili binlerce yer, su, dağ ve mevki adları bulunmaktadır (Kaya, 2014, s. 245-246). Geyik, Hititlerde ilahi gücü temsil etmiştir. Boğa ve pars da Hitit inanışındaki diğer ilahi güç sembollerindedir (Ünal, 2003, s. 74).

Boğa sözcüğünün içinde, “yüksekte duran önemli varlık” anlamının bulunduğu ve bir varlığın hem maddi yönetici hem de manevi tanrı olabileceği düşünölmektedir. Hitit kùltüründeki boğa tasvir ve heykelleri, her iki anlamı da içermektedir (Berkmen, 1956, s. 1,4). Hititlerdeki boğa kùltürünün geniş bir etki alanına sahip olduğu açıktır. Hititlerden önce, Sümerlerde ve Elamlarda “boğa tanrı” inanışının var olduğunu da belirtmek gerekmektedir (Akman, 2012, s. 5-6; Uraz, 1994, s. 149-150).

Eyüboğlu’nun (1990) aktarımına göre, Hititlerden önce Anadolu’da yaşayan toplulukların inançları arasında Seris ve Hurra boğaları yer almakta ve bunlar kutsal sayılmaktadır. Boğaların dini inançlar içerisine girme nedenlerinden biri de onların insanüstü gücüdür. Bugün Anadolu’da boynuzlu hayvanların kutsal sayılmasının zemini, eski Anadolu’daki bu gerçekliğe dayanmaktadır. Ev kapılarının üst kısmına boğa, koç, geyik gibi hayvanların boynuzlarının konulması, bereket beklentisi dışında, uğursuzlukların evden/aileden uzak tutulacağı inanışına dayanmaktadır (Eyüboğlu, 1990, s. 130).

Hititlerin kutsal boğayı “el üstünde” tuttıkları, Anadolu’da yapılan kazılarda ortaya çıkan bulgulardan anlaşılmaktadır (Eyüboğlu, 1990, s. 121-123). Sümerlerde ve Hititlerde boğa ile ineğin önemli bir yeri vardır. Sümer fresklerinde (Kramer, 1998, s. 344) ve Hitit tabletlerinde kutsal inek çizimleriyle sıkça karşılaşılmaktadır. Aslında, tarımsal üretime temellenmiş olan boğanın kutsallaştırılması durumu, Anadolu etkisinden ziyade üretim biçimiyle ilgili olup Asya’da ve Avrupa’da da köklü bir geçmişe sahiptir. Anadolu dışındaki coğrafyalarda, tarihsel köklerine bakıldığında “kutsal geyik” kùltürünün de yaygın olduğu görölmektedir (Kaya, 2014, s. 230-254).

Erken Hitit devrinde boğa, doğrudan tapılan kutsal bir hayvan iken, geç devirde bazen fırtına tanrısının altında, bazense iki yanında yer alan kutsal hayvanı olmuştur (Ergüven, 2000, s. 66). Bir Hitit metninde bu

durumla ilgili olarak “eskiden tahtadan bir boğa vardı, şimdi Haşmetmeabım demirden bir boğa yaptı” yazmaktadır (Kınal, 1998, s. 213). Eyüboğlu (1990), bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Anadolu inançlarında görülen öküz, yanı başında at, geyik, kaz, keçi, arslan yer alıyor. Arslan koruyucu, savaşçı, vurucu güçleri yansıtıyor çokluk[la]. Özellikle illerin koruyucusu, giriş yerlerinde bekçi oluyor. Doğa karşısında insanüstü bir güçlülüğün örneğini veriyor. Öküze kuthuluk verenlerin en eskisi Sümer dinidir.” (Eyüboğlu, 1990, s. 120).

Madenden imâl edilmiş hayvan heykelcikleri, Hitit sanatının başyapıtları arasındadır. Hitit kültüründe önemli bir yer tutan geyik ve boğa tasviriyle yapılan hayvan biçimli kaplarda genellikle baş, boyun ve gövdenin altına kıvrılmış iki bacak bulunmaktadır (Darga, 1992, s. 39; Genç, 2005, s. 12). Anadolu maden sanatı içinde “dinsel amaçlı geyik ve boğalı diskler”, Hititlere ait en çok ilgi toplayan kalıntılardandır (Başak, 2008, s. 23). Mevcut araştırmalara göre, Hava Tanrısı’nın kutsal hayvanı olan boğa, boğa başlı içki ve sunu kabıyla temsil edilmekle birlikte, birçok mühür baskısında, ibadet ve av sahnelerinde sıkça tasvir edilmiştir:

“Boğa adamlarının üstündeki boğanın yuları tutan tanrı, boğa üstünde silahlı tanrı, boğa ile savaşan tanrı, boğa adam, su tanrısı boğa adam, hayvanlarla savaşan boğa adam, hayvanlar hâkimi boğa adam ve âlem taşıyan boğa adamlar...” (Özgüç, 1965, s. 21; Sabuncuo, 2011, s. 66-67)

Hititlerin gündelik yaşamında sığır, koyun, keçi, katır ve eşek gibi hayvanların önemli iktisadî işlevlerinin olduğunu ve Hititlerin Anadolu yaylalarındaki hayvancılık meşgalelerini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Alp, 1947, s. 478). Böylelikle, hayvanların kutsal sayılmasındaki etkenlere dair daha kolay fikir sahibi olunabilecektir. Hititlerde, sütünden peynir yapılan ineğin (Kamber, 2006, s. 41), kutsal ve sihrî rolleri bulunmaktadır. İnek boynuzu ile “doğurganlık” arasında ilişki kuran Hititlerde, kısır bir kadının doğurganlaşması için “büyü” niteliğinde bir uygulama gerçekleştirilmektedir:

“(Kocakarı) doğurgan bir ineğin boynuzunu kavrar ve ‘Güneş Tanrısı, Efendim, bu ineğin doğurgan olduğu ve verimli bir ağılda olduğu ve ağılı boğalar ve ineklerle doldurduğu gibi, bu kadın da evini oğullar ve kızlarla, torunlarla ve onların çocuklarıyla, art arda gelen kuşakların torunlarıyla doldursun’ der.” (Ay, 2012, s. 53-54)

Kutsal yerlerdeki surların kapılarını “koruyucu” tasvirlerle bezeyen Hititlerde, baş tanrı Teşup’un sembolü olan boğa karşısında, kral ve kraliçenin kurban sunma tasvirleri bulunmaktadır (Emre, 2004, s. 50; Genç, 2005, s. 17). Arslan ve boğa gibi hayvan tasvirlerinden oluşan su kapları, Hitit çağının hayvan şekilli heykelcikleri arasında anıtsal bir yer tutmuştur. Çağın genç evresinde boğa protomları veya gövdeleri kabartma boğa başları, plastik boğa figürleri, sıralar halinde birbirlerini izlemiştir (Genç, 2005, s. 25,27). Hititlerde boyayla bezenmiş kült vazolar, kil sunaklar ve boğa heykelcikleri, tanrı ve tanrıça heykelcikleri (Özgüç, 2002, s. 500; Genç, 2005, s. 42-43), tapınak çevresinde tanrı gibi görünen ve etrafında yiyecek-içecek sunularak törenler yapılan “huvaşi” taşları (Bryce, 2003, s. 172’den akt. Akdağ, 2018, s. 25) ve işlem görmemiş bazı kayalar (Schirmer, 1982, s. 19; Darga, 1985, s. 70-71’den akt. Bahar, Turgut vd., 2018, s. 406) dönemin dinsel objeler koleksiyonunu oluşturmaktadır.

Boğaya yüklenen kutsal rol, Hititlere ait yazılı metinlerdeki “gümüş boğa” ifadesinden de anlaşılmaktadır (Alp, 2001, s. 73).

Bir Hitit tasvirindeki “boğa adamların taşıdığı gökyüzü ile üzerine bastıkları yeryüzü”, bu eseri meydana getiren insanların evren hakkında düalist bir anlayışa sahip olduklarını göstermektedir. Tasvirde, “yeryüzü hiyeroglifinin üzerinde ayakta duran iki boğa başlı adam, yukarıya kaldırdıkları elleri üzerinde gökyüzü hiyeroglifini taşımaktadırlar” (Sevinç, 2008, s. 237).

Nimet Özgüç (1956) bir çalışmasında, Ankara Arkeoloji Müzesi’nde bulunan, Hititlere ait bir boğa başını incelemiştir. Başın çeneden boynuza kadar olan kısmının yüksekliği 15.8, boynuzların arasındaki mesafe 21.4, boynunun kalınlığı 10.7, boyunla birlikte başın uzunluğu 17 santimetredir. Tokat civarında bulunan ve Tokat müzesinden naklen getirilen boğa başının 1940 yılından beri Ankara’daki müzede bulunduğu bilinmektedir. Özgüç (1956) çalışmasında, bu başın gövdeye yakın yerinden kırılmış ve kahverengi hamurlu olduğunu, “Tokat Müzesindeki Hitit kapları ve İstanbul Müzesindeki gaga ağızlı testi gibi” bu çevredeki Hitit şehirlerinde bulunan höyüklerin birinde bulunduğundan şüphe duyulmaması gerektiğini bildirmiştir. Özgüç, başla ilgili ayrıca şunları aktarmıştır:

“Baş ve boyun kısmı kırmızı; yuları, alın beneği, göz akları ve boynuzları krem astarlıdır. Her tarafı çok iyi perdelidir. Sağ tarafı tamamen ay biçimli boynuzlarının yalnız uçları kırılmıştır. Alınbeneği üçgen biçiminde ve noktalarla bezelidir. Gözleri iri ve yuvarlak, göz bebekleri astar renginde ve çukurcadır. Kalınca bir kabartı halinde gösterilen göz kapakları üstündeki dört paralel çizginin arası kertiklerle süslenmiştir. Müselleli kulağı dik ve canlıdır. Yularının iki ucu burun deliklerine üstten geçirilen bir halkaya rabtedilmiş, göz ve kulakların altından dolaştırılarak ensede birleşmiştir. Dökme işinde kullanıldığı anlaşılan açık burun deliklerinin üstünde, burun kırışıklıklarını ifade eden üç paralel çizgi mevcuttur. Gerdan hattı çok iyi belirtilmiştir. Alnın üstünde, boynuzların çıktığı kısmın iki kenarı ve ortası üçer paralel çizgi ile süslenmiştir... Boğamızı diğer boğalardan ayıran mühim hususiyeti yularıdır. Eski örneklerin hepsinde yular, burun kırışıklıklarının üstünden dolanmakta, hiç birinde burun deliklerinden geçmemektedir... Tokat boğasının ipinin de burun kısmındaki halkaya bağlanıp, yukarıdan çekilmiş olması mümkündür. Eser bu hususiyetiyle ve büyük Hitit Çağı boğalarından bariz bir şekilde ayrılmasıyla, Eski Hitit Çağına ve kuvvetli bir ihtimalle M.Ö. 1600-1500 yıllarına ait olmalıdır.” (Özgüç, 1956, s. 54-55; Özgüç, 1988, s. 41)

Özgüç’ün (1956) bildirdiğine göre Tokat menşeli boğa, büyüklüğü bakımından Kapadokya menşeli boğadan (yüksekliği 35, genişliği 57 cm) sonra ikinciliği almıştır. “Fevkalade işlenmiş” olan boğa, Hava Tanrısı’nın kültüründe, içki töreninde kullanılmış bir kaptır. Hitit kabartmalarında görülen, yıldızlarla güneşi taşıyan halde yeryüzünü gökyüzüne bağlayan yarı insan yarı boğa varlıklar figürü, Hititlerin evren tasarımını yansıtmaktadır (Ceram, 2008, s. 43).

Halkevlerinin Bulancak-Ahmetli’deki Tarihi Eserler Raporu

1935’ten itibaren Giresun’da etkinliği artmaya başlayan Halkevleri, ilçelerde yeni şubeler açıyor (Akgün, 25.02.1937; Akgün, 07.04.1938), çeşitli alanlara yönelik oluşturduğu kollarıyla hizmet veriyordu. Köycülük kolu, köy gezileri düzenleyip okullara kırtasiye malzemesi dağıtıyor (Akgün, 22.11.1936); diğer kollar zehirli gazlara yönelik kurslar açıyor (Akgün, 27.01.1938), belirli günlerde törenler gerçekleştirip, günün anlam ve önemine dair konferanslar veriyordu (Akgün, 14.04.1938; Akgün, 27.07.1939). Dönemin yerel basınından elde edilen bilgilere göre, 1935-1939 yılları arasında Halkevleri Giresun’da, yüzlerce etkinlik gerçekleştirmiş; sosyal yardımlaşma, sağlık, kültür, eğitim ve tarih konularında hizmet vermiştir. Ayrıca, tiyatro, sinema, süreli yayın hizmetinin yanında, dil bayramı ve milli bayramlardaki etkinlikler, milli duyarlılık çerçevesinde Halkevlerinin faaliyet alanları arasında yer almıştır (Akgün, 09.10.1935; Akgün, 07.11.1935; Akgün, 28.11.1935; Akgün, 30.04.1936). Halkevlerinin tarihe, arkeolojiye ve kültüre olan ilgisi Bulancak’la ilgili tarihi eserler raporunu oluşturmasını sağlamıştır.

Giresun’un yerel basın organlarından biri olan Akgün gazetesinin 18.03.1937 tarihli haberine göre; Mart’ın ilk haftasında, Giresun’un Bulancak ilçesine bağlı Ahmetli köyünde bazı tarihi eserler bulunmuştu. Bulunan heykellerin Hititlere ait olduğu düşünülüyordu. Bulancak’tan yapılan özel haberde, Bulancak köy yollarının bir an önce bitirilmesi için hızlandırılan yol yapımında yoğun tempolu bir çalışma gerçekleştirildiği aktarılıyordu (Akgün, 18.03.1937).

Köy yollarındaki çalışmalarını yakından takip eden ve sık sık yerinde inceleyen ilçe kaymakamı Mustafa Tiryakioğlu, 8 Mart 1937’de, bir pazartesi günü ilçeye bağlı köylerden biri olan Ahmetli’de yol çalışmalarını teftişe çıkmıştı. Bu vakitlerde ziraî mücadele işlerini takip etmek üzere, il fen memurlarından Remzi Aray da orada bulunuyordu. Akgün gazetesinin haberine göre, yol çalışması esnasında topraktan dört adet baş heykeli çıkmıştı. Bunlardan biri inek, biri öküz ve ikisi küçük olup, buzağı başıydı. Büyük heykellerden biri parçalar halindeydi (Akgün, 18.03.1937). Ancak Giresun Halkevleri’nin yayın organı olan Aksu dergisinde yayınladığı raporda, bu heykellerin dört değil üç adet olduğu ve hepsinin “öküz başı” olduğu bildirilmiştir. Gazetenin haberi ile Aksu’da yer alan rapor arasındaki bu çelişkinin nedeni anlaşılammıştır.

Olay yerinde bulunan kaymakam, jandarma komutanı ve il fen memurunun yaptığı ortak incelemelerin sonunda, “bu eserlerin Hitit veya Eti⁴ eserlerinden olduğu ve 3000 yıl bulunduğu” yönünde birtakım tahminler ortaya atılmıştı. Bu mevkide bulunan bir höyüğün, zikredilen tahminleri güçlendirdiği belirtilmişti. Heykellerin ortaya çıktığı mevkide, yol yapımı esnasında birçok kiremit, tuğla ve yemek kapları olduğu anlaşılan mutfak eşyası parçalarına da rastlanmıştı (Akgün, 18.03.1937).

Tarihi eserlerin bulunmasının üzerinden yirmi günlük bir süre geçmişti. Eserler üzerinde incelemeler devam ediyordu. Ahmetli Köyü’ndeki Kale mevkiinde bulunan tarihi eserler, Halkevi Dil Tarih ve Edebiyat komitesi tarafından yerinde incelenmiş, incelemenin sonucu Halkevi başkanlığına şu şekilde rapor edilmişti:⁵

⁴ Hitit ve Eti aynı şeyi kast etse de yanlışlık, haberi yazanın bunu bilmemesinden kaynaklanmıştır.

⁵ Rapor, günümüz Türkçesi’ne dönüştürülüp sadeleştirilerek nakledilmiştir.

1. Bulunan tarihi eserler, biri büyük ikisi küçük olmak üzere üç adet öküz başından ibarettir. Bunlar, sert kalkerden yapılmıştır ve tahmini olarak milattan beş altı yüzyıl öncesine aittir.

2. Öküz başlarının büyüğü boyun hizasından kesilmiş biçimdedir. Ense tarafında 35 santimetre çapında, kırk santimetre derinliğinde bir oyuk bulunmaktadır. Parçanın tümü metreküpe dönüştürülürse 1 desilitresi 60 santilitre tutar. Bu baş hiç yıpranmamıştır ve orijinal haldedir. Boynuzlarının ikisi de kavilidir ve aralarında 3-4 santimetrelilik taştan oluşan bir kısım vardır. İki boynuz arasında, oldukça düzgün ve oyma hatlardan ibaret, kabartma bir geyik resmi bulunmaktadır. Bu resim, çok değerli bir sanat anımı canlandırmaktadır. Geyik, ensesinden ağaç kısım gövdesine paralel olarak saplanmış bir okla vurulmuştur. Bu vurulmanın etkisiyle beli, bir köşe şeklini almış, ön ayakları karnının altına doğru bükülmüş, arka ayakları gerilmiştir. Boynuzları daireler teşkil ederek kuyruk yanına dek varmaktadır. Kuyruk, yok denebilecek oranda küçüktür. Boynuzlar, başla uyum içerisindedir. Ağız, hafifçe açıktır ve öküzün dili üst çenesine beş altı santimetre uzamış olarak yapılmıştır. Başın tümünde en dikkat çekici kısım, burun delikleridir. Bu deliklerdeki uyum, çekicilik ve sanat o kadar ileridir ki, bugünün heykeltıraşlarının bu başarıyı gösterebileceklerine ihtimal vermiyorum. Bu baş, bitişik bir gövdenin bulunması gerekeceği kanaatini canlandırıyor. Herhalde gövdeye bu oyuk aracılığıyla bağlandığı anlaşılıyor. Boynuzlar arasındaki geyik kabartması, kübik sanatın eskiye özgü bir şaheseri gibi durmaktadır. Oyma çizgilerden oluşan bu hatlar çok açık ve çok sanatkarca. İki küçük başın ise boyun noktalarından kırıldığı anlaşılıyor. Boynuzları kırıktır. Büyük baş gibi incelikleri yansıtmamaktadır.

3. Çıkarıldıkları yerde hiç olmazsa bir ikisinin gövdelerine rastlanacağı açık bir gerçektir. Dördüncü bir parçadan da bahsediliyordu, ancak bu ortada yoktur. Köylüler bu parçaların, ilk çıkarılan parçalar olduğunu ve kazma darbeleri altında parçalanarak yollara döşendiğini söylüyorlar. Söylediklerine göre, büyük baştan daha büyük olan ve gövdesi de bulunan söz konusu heykelin içi boş olup, kazma vuruldukça ötüyormuş. Fakat yollar incelendiği halde bu parçalara rastlanamamıştır. Bu durumda iki ihtimal vardır: Ya bu gerçek dışı bir söylentidir; kazıyı gerçekleştirmek için ortaya atılmıştır ya da gerçektir ve ilk bulunan tarihi eser saklanmıştır.

4. Buluntular, Sümer eserlerine benzemektedir. Bunların Kimriler [Kimmerler] zamanından kalma olduğu sanılmaktadır. Etilerin tunç boğa heykellerine de çok benzemektedirler. Kuvvetle ihtimal, yeni bir Türk uygarlığının kapısının eşliğinde bulunduğu ümit edilmektedir.

5. Başlı başına birer hazine olan bu parçaların çıkarıldığı yerler incelenince, buralarda kesme veya işleme taşların varlığı göze çarpmaktadır. Buralarda çanak çömlek, tuğla kiremit parçaları pek çok bulunmaktadır. Bir kap parçası ya da kiremit olabileceği düşünülen çokça parçaya rastlanmaktadır. Bunların üzeri cilalı, parlatılmış ve bugüne dek değerlerinden bir şey kaybetmemişlerdir. Burada köylülerin “yanar taş” dedikleri bir çeşit demir ve fosfor karışımından oluşan taş bulunmaktadır. Bu taştan çeşitli parçalar getirilmiştir. İncelenmek üzere gönderilmesi uygun olacaktır. Parçaların bir kısmı, aynı renk ve özellikte olsa bazıları hafif, bazıları ağırdır. Hafiflerinin cüruf olduğu düşünülmektedir. Bu tepe yanardağ ise, volkan lavlarının toprak derinliklerinde bulunması gerekiyor. Çünkü tepe ihtiyarlamıştır. İki türlü olan bu madenler, kibritle ısıtıldığında çıtırdamakta ve yanma belirtisi göstermektedir. Bu madenin, işlenerek cüruf haline getirilmiş kalıntıları ile karşılaşıldığı

kanaatindeyim. Kazıda madene ait eserlerin bulunması büyük bir olasılıktır.

6. Bu eserlerin hemen şehre getirilerek muhafaza edilmesi, Vilayet ve Kültür Müdürlüğü’nün hemen haberdar edilmesi, kırılmadan nakledilmeleri için bir memur gönderilmesi, bütün köylüler ve çevrelerince öğrenilmiş olan bu alanın özel kazıdan korunması, bu iş için gerekirse bir bekçi görevlendirilmesi, zemini 60, uzunluğu 100-150, derinliği ise yaklaşık 5-6 metreyi bulacağı tahmin edilen bu alanın kazısı için hiç beklenmeden gerekli işlemlerin yapılması gerekmektedir.

7. Bu tepe, doğal bir tepedir. Tarihi eserlerin bulunduğu yamacın karşı tarafında eskiye ait olduğu sanılan bir örme kuyu bulunmaktadır. Kuyunun başından tepeye doğru ilerleyen, yan yana iki kişi geçebilecek genişlikte, kenarları taşlarla çevrili bir yer altı yolu vardır. Bu yol, bugün toprak altında kalmıştır. Tam tepede tek parça taştan bir havuzun olduğunu ve zamanla parçalanarak ortadan kaldırıldığını köylüler söylemektedir. Herhalde bu bir lahittir. Oralarda yontma taş enkazına, bir ocak üst taşına benzeyen yontulmuş parçaya rastlanmıştır.

Netice: Bu tepede bir kale bir de mabet bulunmaktadır. Çok eskiye ait bu kale ve mabedin basamaklı yolu heykellerle süslüydü. Mabedin etrafında mahalleler vardı. İstilacılar tarafından kuşatılan bu uygarlık merkezi tahrip edilmiştir. Birkaç metre derinliğindeki toprak, bu yıkıntıların enkazı ile doludur. Bu harabe üzerinde zamanla oluşan toprak tabakası, bir metre kalınlığındadır. Bir metre derinliğindeki toprak yığımında bu döküntüler yoktur. Yol geçerken enine ve boyuna kesilmiş olan topraklarda bu eski ve yeni topraklar açıkça kendini göstermektedir (Akgün, 01.04.1937; ‘Bulancak’taki Tarihi Eserler’, 1937, s. 35-37).

Ahmetli Köyü’nde bulunan boğa başlarının Hitit dönemine ait önemli referansları bulunmaktadır. Raporda yer alan bilgiler, Hitit sanatıyla gerek yorum gerekse kullanılan malzeme bakımından uyumluluk göstermektedir. Farklı dönemlerdeki Hitit boğa heykellerine bakıldığında, bunların boynuzlarının kavisli veya buna yakın bir çapa sahip olduğu görülmektedir. Ahmetli’de bulunan heykeller hakkında analiz veya değerlendirme yapan bir çalışma mevcut değilse de bazı çalışmalarda (Şimşek, 2017, s. 592-599) yer alan görsellerden yola çıkılarak bir uyumdan söz etmek mümkündür.

Halkevleri’nin hazırladığı raporda, Ahmetli Köyü’nde bulunan boğa başlarının eni, boyu ve yüksekliği hakkında ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Bu nedenle çalışmada daha önce nakledilen Tokat menşeli boğa başı (Özgüç, 1956, s. 54-55) ile mukayese edilmesi mümkün olmamıştır. Ancak mevcut araştırmalar ışığında, raporda M.Ö. 5.-6.yüzyıllara ait olduğu tahmin edilen boğa başlarının daha eski tarihlere ait olduğu kuvvetle muhtemeldir.

M.Ö. 16. yüzyılda Hititlerin pişmiş topraktan boğa başı imal ettiklerine dair bilgiler, konunun uzmanları tarafından aktarılmaktadır. Hititler, bu eserlerinde ağız ve burun deliklerini belirgin bir üslupla ele almışlardır (Darga, 1992, s. 42). Ahmetli’de bulunan boğa başlarında da burun deliklerinin ilgi çekecek derecede belirgin olduğu ifade edilmiştir. Ahmetli’de bulunan boğa başlarının kalkerden yapıldığı kaydedilmiştir. Kalkerin, Hitit mimarisinde ve sanatında M.Ö. 1470-1190’lardan itibaren kullanıldığı bilinmektedir (Darga, 1992, s. 193; Gavaz, 2016a, s. 853).

Raporda bahsedilen bulguların elde edildiği tepede, bir mabet ve çevresinde kap kalıntılarının

bulunması, Hititlerin dinî dünyasını yansıtmaktadır. Burada bulunan boğa başlarının, Hititlerin dini yaşantısıyla ilişkili olduğu açıktır. Bunun en önemli doğrulayıcısı, Alacahöyük'teki kral mezarlarından çıkarılan boğa ve geyik heykellerinin Hititler tarafından cenaze merasimlerinde veya tanrılar için kutlanan bayramlarda ritüel amaçlı kullanılmış olmasıdır (Gavaz, 2016b, s. 86).

Bulancak'ta Bulunan Heykellere Dair Bazı Yazışmalar

Bu kısımda, Bulancak'ta bulunan heykellerle ilgili 1942-1943 tarihli bir mektuplaşma⁶ ve Giresun Müze Müdürlüğü'nden⁷ alınan bilgiler aktarılacaktır. Sözü edilen iki veri, heykellerin akıbeti hakkında açıkça bilgi vermesi açısından en önemli bulgulardır.

1942-1943 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde görev yapmakta olan coğrafya araştırmacısı Selçuk T. Trak (1915-1977), Giresun'un önde gelen aydınlarından; tarih, kültür, edebiyat ve müzik araştırmaları yapan ve dönemin tanınmış simalarından biri olan Osman Fikret Topallı'ya (1891-1963) mektup yazarak Bulancak'ta bulunan heykellerin kopyasını istemiştir:

21.11.1942

Ankara

C.8.1.1943 [İmza]⁸

“Muhterem Osman bey.

Göndermek lütfünde bulunduğunuz cevaba ve cevap vermekte devam hususundaki vaadinize çok çok teşekkür ederim.

Bu defa sizden başka bir ricam var: bundan bir müddet evvel Bulancak'ta bulunan ve Etilere ait olduğu iddia edilen geyik başı ve diğer buluntuların hakikaten Etilere mi yoksa Pontlara mı ait bulunduğunu burada mütehassıslarına tespit ettirmem icab ediyor. Aksu mecmuasında Giresun Halkevine bu hususta verilen rapor yazısını okuduk fakat eserlerin muvakkat bir müddet bana gönderilmesi mümkün olmadığı takdirde bir çare kopyalarının gönderilmesine tavassutunuzu rica kalıyor. Memleketin Türk kültürü bakımından çok mühim olan bu işe lütfen zahmet buyurarak Halkevi başkanına ve gereken zatlara rica ve istirhamlarını bildirmenizi ve mümkün olduğu takdirde bana kopyeleri yapılan masrafiyle birlikte göndermenizi bilhassa rica ederim. Masrafi derhal göndereceğimden emin olmanızı diler derin saygularıyla sıhhat ve afiyetler temenni ederim. Selçuk Trak [İmza]”

Osman Fikret Topallı'nın bir buçuk ay sonra, Selçuk T. Trak'a yazdığı cevap ise şöyle

⁶ Mektupların orijinal nüshası Ruşen Topallı'nın şahsî arşivindedir. Desteklerinden ötürü Sayın Topallı'ya teşekkür ederim.

⁷ Giresun Müze Müdürlüğü'ne katkılarından ötürü teşekkür ederim.

⁸ Osman F. Topallı'nın yazdığı “C.” “=Cevaplanma tarihi” notudur.

olmuştur:

Giresun: 1943/1/8

“Selçuk Bey’e

Mektubunuzu alalı epeyce oldu; ne cevap verebildim, ne de arzunuzu yapabildim. Sebebi hastalarla ve hastalıklarla uğraşmamdır. Kendimden fazla bir derman bulamıyorum. Bununçün ihtiyaç ve zaruretlerin sevki hariç çok defa sokağa çıktığım bile yoktur.

Geçenlerde bize maarif müdürü bey gelmiş idi. Konuşma arasında, sizden aldığım mektubu hatırlayarak kopyasını istediğiniz öküz kafalarını anlattım. Bunların ben partide kaza idare heyeti reisi iken bulunduğunu ve tetkik ettirilerek raporu alınıp arz ile neşr edildiğini ve heykellerin Giresun’a celb edilmiş olduğunu söyleyerek bunların şimdi nerede olduğunu sordum; “İsmet Paşa İlk Okulundadır” dedi. Ve bu vadide epeyce konuşmalardan sonra o gitti. Geçen bir aralık çıkararak mektebe gittim. Çocukların el işleri müzesinde bunları buldum. Başmuallim ile konuştum. Bunların kopyası müşkül olacağını anladım. Yalnız fotoğrafları çekilebileceği veyahut ebadı büyük karakalem resminin yaptırılacağını gördük. Ondan sonra çıkamadığım için bununla bir defa daha meşgul de olamadım. Resim veya fotoğraf için bilmem ne dersiniz?

Selçuk Bey yazdığınız iş tam da şöyle böyle meşguliyet saham içindedir. Fazla gezip dolaşamıyorum. Bunu bahar günlerine dermanlı zamanlarıma bırakıyorum. Giresun ve Bulancak taraflarında ara sıra böyle şeyler bulunuyor. Fakat kapanın elinde kalıyor. Veya kıymetini bilmeyenler elinde mahvoluyor. Dil ve tarih-coğrafya fakültesi hiç olmazsa her vilayet merkezinde memleket ve dünya tarihini alakalandırarak bu gibi âsar ve vesikaları sorup bulup ve tetkik ve muhafaza edecek birer memur veya muhabir bulundursa ne olur sanki! Çok defa müracaatlarımıza aldırış edenler bile bulunmadığına şahit olduk. Hele yazılı ne vesikalar daire ve mahzenlerde mahvolup gitti. Milyonlarımızı şuraya buraya sarf ederiz. Fakat bu yola?!...

Bu ayın on altı ve on yedinci geceleri Halkevimiz bir “Giresun gecesi” yapacaktı. Tarihte bununçün Giresun tarihi üzerinde bir musahabe istediler. Mektuplarına red cevabı vermeye sıkladım. Süratle (?) yolladıkları arkadaş vazifesini gördü. Köşemde yapabileceğim emirlerini belki yapabilirim. Bununla beraber gelen arkadaşta Giresun matbaaları ve eski matbuatı ve bazı şairleri hakkında epeyce şeyler söyleyip not ettirdim. Mazeretimi bildirecek ve notlar üzerinde konuşacaktır. Muvaffakiyet ve sağlığınıza dilerim Selçuk Bey. [İmza]”

Trak ile Topallı arasındaki mektuplaşma sürecinde, 1937’de bulunan heykellerin henüz İsmet Paşa İlkokulu’nda olduğu belirtilmiştir. Yani, 1943’te heykeller hâlâ Giresun’dadır. Ancak kişisel kaynaklardan edinilen bilgilere göre, heykeller 1943’ten sonra –henüz tespit edemediğimiz bir zamanda- Trabzon Müzesi’ne

nakledilmiştir⁹.

1967 yılına gelindiğinde, böylesine önemli bir konuda yeni bir bilginin yıllıklarda yer almadığı; eski bilgilerin tekrar edildiği görülmektedir. Ayrıca eserlerin akıbetine dair bilgi bulunmadığı yazılmıştır. 1967 yılında hazırlanan Giresun yıllığında, konuyla ilgili şöyle bir not düşülmüştür:

Aksu Dergisi'nin Mart 1937 tarihli ve 14 sayılı nüshasında 'Bulancak'taki Tarihi Eserler' başlığı altında, Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat Komitesi tarafından yayınlanan bir yazıda: Ahmetli köyünün Kale denen mevkiinde biri büyük, ikisi küçük üç öküz başına rastlandığı ve kalkerden yapılmış olan bu başların boynuz aralarında kabartma olarak geyik resmedildiği kaydedilmektedir. Bu başların şimdi nerede olduğunu öğrenmek mümkün olmamıştır ("Bulancak'taki Tarihi Eserler", 1937, s. 35-37; 1967 Giresun İl Yıllığı, 1968, s. 27).

Giresun'da henüz bir müzenin bulunmadığı yıllarda, bu eserlerin Trabzon'a nakledilmiş olması makul bir gerekliliğin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da değinilen kişisel kaynakları takiben Giresun Müze Müdürlüğü'ne yazdığımız dilekçeye binaen aldığımız bilgiler de söz konusu heykelin Trabzon Müzesi'nde bulunduğunu doğrulamaktadır¹⁰:

"...Dilekçeniz doğrultusunda Müdürlüğümüzde yapılan arşiv araştırmalarında 24/09/1999 tarihinde 1987¹¹ yılında Bulancak İlçesi, Alidede¹² Köyü'nde bulunan Boğa Başı Heykelinin Trabzon Müzesine teslim edildiği ifade edilmektedir. Söz konusu eserin Giresun Müze Müdürlüğü tarafından Giresun Müzesine nakli talep edilmiş, bu doğrultuda Trabzon Müzesi ile görüşme sağlanmıştır ve Bakanlığımız olurlarına sunulmuştur ifadeleri yer almaktadır..."¹³

Sonuç ve Değerlendirme

Bulancak'ın Ahmetli köyünde bulunan boğa başı heykellerinden birinin boynuzları arasında oyma ve kabartma ile yapılmış bir geyik resmi olduğu, Giresun Halkevi'nin raporunda belirtilmiştir. Mevcut veriler ışığında, bulunan boğa başı heykelleri, dini ritüellerde kullanılmış olmalıdır. Ancak raporda buna dair açık bir ifade bulunmamaktadır. Heykellere dair herhangi bir kopya, çizim veya fotoğrafa da ulaşamamıştır. Hititlerde geyik ve boğanın tanrıyı temsil etmesinden yola çıkarak, bu heykellerin Hititlere ait olduğu düşünülebilir. Heykeller, dönemin Halkevi yetkililerince; Hititler dışında, Kimmerlerin hatta Sümerlerin eserlerine de benzetilmiştir. Ancak, Sümerlerin söz konusu bölgede yaşamamış olmaları, eserlerin Sümerlere ait olma ihtimalini ortadan kaldırmaktadır. Yörede henüz Kimmerlere isnat edilen tarihi kalıntılar bulunmadığından, Ahmetli'de bulunan eserlerin daha çok Hitit kültürü ve sanatıyla ilgili olduğu düşünülebilir. Neticede, Hitit araştırmaları alanında yapılmış olan bazı yerli ve yabancı araştırmalar da bu düşünceye temel teşkil etmektedir.

⁹ Bilgi paylaşımında bulunarak çalışmaya sağladığı katkılardan ötürü Sayın Hüseyin Gazi Menteseoğlu'na teşekkür ederim.

¹⁰ Sayın Ayşe Kaplan'a katkılarından ötürü teşekkür ederim.

¹¹ 1937 olmalıdır; sehven yazılmıştır.

¹² 1999'da müzeye verilmiş olan heykellerle ilgili M.Ö. imzalı dilekçede "Alidede" olarak yazılmış olsa da köyün adı Ahmetli'dir. Alidede ise aynı havzada yer alan ve bugün Piraziz'e olan bağlı bir köydür.

¹³ Giresun Müzesi Müdürlüğü'nden, dilekçemize cevaben gönderilen 07.02.2019 tarihli elektronik posta.

Bu nitelikli araştırmalarda, bugünkü Giresun iline karşılık gelen alanın Hitit Kralı II. Mursili döneminde fethedilen Azzi/Hayaşa içerisinde kaldığı öne sürülmüştür¹⁴.

Halkevi’nin raporunun dördüncü maddesinde, “kuvvetle ihtimal, yeni bir Türk uygarlığının kapısının eşinde bulunduğu ümit edilmektedir” ifadesi de aslında Hititlerin Giresun yöresinde yaşamamış olduğuna yönelik tezlere karşı vurgulanmış olmalıdır. Ancak ilgili rapordaki 1 numaralı açıklamada geçen “milattan – oranladığımızı göre- beş altı asır önceye gitmektedir- ifadesi, Halkevi yetkililerinin de heykelin geçmişi hakkında kesin bir kanaata sahip olmadıklarını göstermektedir. Açıklamada sözü edilen dönemler ise Pers egemenliğinde bulunulan dönemlerdir (Emir, 2012, s. 18).

Bulancak-Ahmetli’de heykellerle birlikte çanak, çömlek, tuğla, kiremit, mutfak eşyası kalıntılarının ve cilalı eserlerin bulunması, M.Ö. 1000’li yıllarda burada bir yerleşimin olduğunun göstergesidir. Demir-fosfor karışımından oluşan değerli bir taşın varlığı da buradaki eski devir maden işlemeciliğinin habercisidir. Giresun-Bulancak yöresi, eski devir madencilik faaliyetlerinin yoğun geçtiği yerlerdir¹⁵. Bu verilerden hareketle; insan kitlelerinin yayılmayı sürdürdüğü, tarım ve hayvancılığın ana meşgale olduğu söz konusu dönemlerde, Bulancak-Ahmetli yöresinin zamanına göre modern imkânlarla sahip bir merkez olduğu anlaşılmaktadır.

Giresun Halkevi’nin hazırlamış olduğu raporda, Ahmetli’de bulunan eserlerin öncelikle Vilayet Kültür Müdürlüğü’ne haber verilerek, müdürlüğün göndereceği özel memurlar vasıtasıyla Giresun merkezine nakledilip, koruma altına alınması önerilmiştir. Ayrıca eserlerin bulunduğu alanın da korunması ve kaçak kazıların engellenmesi, bu doğrultuda bir bekçi görevlendirilmesi raporda ayrıca önerilmiştir. Ardından, derinliği 5-6 metreyi bulacak olan bu alanda, hiç beklenmeden resmi bir kazının başlatılması gerektiği vurgulanmıştır. Ancak sonraki süreçte burada herhangi bir kazının yapıldığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Raporun sonuç kısmında, tarihi kalıntıların bulunduğu tepede bir eski kalenin bir de mabedin bulunduğu; eskiden bu kale ve mabede giden basamaklı yolun heykellerle süslü olduğu, ancak bu eserlerin bulunduğu “uygarlık merkezi”nin istilacılarca tahrip edildiği bildirilmiştir.

1937’de Ahmetli’deki yol çalışmasında ortaya çıkan tarihi eserlerin, sonraki süreçte inceleme amacıyla herhangi bir yere gönderildiğine dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ahmetli’de bulunan kalıntıların incelenme süreci

¹⁴ “In view of these difficulties we prefer to place Pittiyariga with Samuha on the upper reaches of the Halys and to identify Aripisa with the modern town of Giresun, formerly Kerasund, which is situated on an isthmus leading to a steep peninsula crowned by a mediavel fortress, and running out into the waters of the Black Sea. (...) To reach Aripisa at the site of Giresun, Mursilis would have to march for some distance along the coastal road, joining it probably at or near modern Ordu, where a route descends from the Lycus valley through a mountain pass...” (Garstang ve Gurney, 1959, s. 38-39). “Azzi (-Hayasa). Often synonymous with Hayasa, but should be located immediately to the north, as far as the Black Sea coast. Here the fortress of Aripisa, captured by Mursili II, may be identified with Giresun, on an isthmus beside the sea...” (Bumey, 2004, s. 38). “...In this case it can be said that the Kaška people live in the north of the Kelkit River and it would be more accurate to include the coastal region of Giresun and East Black Sea situated in the north of the river in the Kaška Land instead of Azzi-Hayaşa Land...” (Demirel, 2017, s. 102-103).

¹⁵ “1969 yılında Etibank tarafından burada yapılan sondajlı aramalarda, tarihi devirlere ait 17 m uzunluğunda galerisi olan maden ocağının 12 nci metresinde bir adet cevher taşıma teknesi bulunmuştur. “...” Maden ocağının yakınında yaklaşık olarak 25-30 bin ton miktarında bir cüruf deposu mevcuttur. “...” Cevher taşıma teknesinin C-14 analizi ile saptanan yaşını kontrol edecek ve ayrıca biçim yönünden kıyaslamasını yapacak başka buluntulara sahip değiliz. Bu nedenle cevher taşıma teknesini, ülkemizde bulunan ve tarihlenen tek örnek olarak kabul ediyoruz.” (Kaptan, 1977, s.121,127).

hakkında bir bilgi bulunmamasının en önemli nedeni, Cumhuriyetin erken döneminde, tıpkı Osmanlı Devleti'nin son döneminde olduğu gibi; eski eserleri koruma konusunda henüz yeterli bir kontrol mekanizmasının bulunmamasıdır. Ancak her halükarda, Ahmetli'de bulunan bu eski eserler, Giresun yöresinde olası Hitit varlığına işaret eden önemli bulgulardır. Öte yandan, söz konusu eski eserlerin Giresun yöresinin eski çağlardaki sosyal yaşantısına ışık tutması kaçınılmazdır. Bu bağlamda yörenin eski çağlardaki tarihi yeniden gözden geçirilerek ele alınmalıdır. Bulancak-Ahmetli'deki eski eserlerin bulunduğu döneme dair mektuplarla birlikte, Halkevlerinin konuyla ilgili hazırlamış olduğu rapor, bu bulguların varlığını günümüze yazılı olarak aktarmaları bakımından oldukça önemlidir. Bu bağlamda, söz konusu eserlerden Trabzon'a aktarılmış olanlarının, ilgililerce tespit edilerek yeniden incelenmesi, Giresun yöresi tarihi açısından önemli bir kazanım olacaktır.

Kaynakça

- [1] *Akgün Gazetesi*, 01 Nisan 1937.
- [2] *Akgün Gazetesi*, 14 Nisan 1938.
- [3] *Akgün Gazetesi*, 22 İnkinciteşrin 1936.
- [4] *Akgün Gazetesi*, 25 Şubat 1937.
- [5] *Akgün Gazetesi*, 27 İnkincikanun 1938.
- [6] *Akgün Gazetesi*, 27 Temmuz 1939.
- [7] *Akgün Gazetesi*, 28 İnkinciteşrin 1935.
- [8] *Akgün Gazetesi*, 30 Nisan 1936.
- [9] *Akgün Gazetesi*, 7 İnkinciteşrin 1935.
- [10] *Akgün Gazetesi*, 7 Nisan 1938.
- [11] *Akgün Gazetesi*, 9 İlkteşrin 1935.
- [12] Akdağ, Özge (2018), “Hititlerin Tanrılarını Memnun Etme Yöntemleri ve Bunun Hitit Arkeolojisine Yansımaları”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, sayı 5/2. (23-36)
- [13] Akman, Eyüp (2012), “Türk Mitolojisinde ve Halk Şiirinde Sarı/Kızıl Öküz İnancı”, *Türkiyat Mecmuası*, sayı 22. (1-16)
- [14] Alp, Sedat (1947), “Hitit Kanunları Hakkında”, *Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı 5/5. (465-482)
- [15] Alp, Sedat (2001), *Hitit Çağında Anadolu*, TÜBİTAK Yayınları, Ankara.
- [16] Ateş, Mehmet (2002), *Mitolojiler ve Semboller*. Milenyum Yayınları, İstanbul.
- [17] Ay, Şeyma (2012), “Hitit Metinlerinde Geçen Gebelik Konusuna Kısa Bir Bakış”, *Tarih Okulu*, sayı 7. (41-61)
- [18] Bahar, Hasan; Turgut, Murat vd. (2018), “Hititlerde Yerleşim Yeri-Kutsal Dağ İlişkisi Üzerine Bir Mesafe Önerisi”, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 39. (403-424).
- [19] Başak, Oktay (2008), “Taş Çağı’ndan Tunç Çağı’na Anadolu’da Maden Sanatının Gelişimi ve Kullanımı”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, sayı 21 (15-33)
- [20] Berkmen, Haluk (1956), “Boğa Güreşinin Kökeni”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı 1. (53-55)
- [21] Bryce, Trevor (2003), *Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum*, (Çev. Müfit Günay), Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

- [22] Burney, Charles (2004), *Historical Dictionary of the Hittites*, The Scarecrow Press, Toronto.
- [23] Ceram, C. W. (2008), *Tanrıların Vatanı Anadolu*, (Çev. E. Mermi Erendor), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- [24] Curtius, Rufus (1962), *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*, (Ed. J.C. Rolfe), London.
- [25] Çal, Halit (1990), “Türkiye’de Cumhuriyet Devri Taşınmaz Eski Eser Tahribatı ve Sebepleri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Dergisi*, sayı 1-2/34. (353-378)
- [26] Çetin, Yusuf (2010), “Mustafa Kemal Atatürk Döneminde (1920-1938) Müze ve Eski Eserler Konusunda Yapılan Çalışmalar”, *Sanat Dergisi*, sayı 12. (117-121)
- [27] Darga, Muhibbe (1985), *Hitit Mimarlığı I Yapı Sanatı (Arkeolojik ve Filolojik Veriler)*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- [28] Darga, A. Muhibbe (1992), *Hitit Sanatı*, Akbank Kültür Yayınları, İstanbul.
- [29] Demirel, Serkan (2017), “A Contribution to Localization of Azzi-Hayaša Mentioned in Hittite Cuneiform Texts”, *Archivum Anatolicum*, sayı 11/1. (97-110)
- [30] Durak, Gökhan (2014), “Atatürk’ün Halkçılık Anlayışı ve Halkevleri”, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 8. (420-435)
- [31] Emir, Osman (2012), “Eskiçağ’da Doğu Karadeniz Bölgesi’nin Jeopolitik Önemi”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, sayı 13. (9-26)
- [32] Emre, Kutlu (2004), “Hitit Sanatı”, *Arkeo Atlas Dergisi*, sayı 3. (50-51)
- [33] Ergüven, A. Rıza (2000), *Tanrıları Nasıl Yarattık?*, Berfin Yayınları, İstanbul.
- [34] Eyüboğlu, İ. Zeki (1990), *Tanrı Yaratan Toprak Anadolu*, Der Yayınları, İstanbul.
- [35] Garstang, John ve O. R. Gurney (1959), *The Geography of the Hittite Empire*, British Institute at Ankara, Ankara.
- [36] Gavaz, Ö. Sir (2016), “MÖ. 2. Bin Yıl Bazı Gelenek ve Halk Motiflerinin Günümüze Yansıyan Örnekleri”, *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Araştırmaları Dergisi*, sayı 19. (79-92)
- [37] Gavaz, Ö. Sir (2016b), “Hitit Dini İnançlarında Hesta İle İlgili Yeni Düşünceler”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı 2. (837-859)
- [38] Genç, A. Perizan Tümen (2005), *Hitit Seramikleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- [39] Giresun Müze Müdürlüğü’nden alınan 07.02.2019 tarihli bilgi edinme e-postası.
- [40] Gülersoy, A. Ekber, Gülersoy, Özlem (2016), “Hitit Başkenti Şapinuva Perspektifinde Ortaköy(Çorum)’ün

- Doğal, Sosyo-Kültürel Miras Değerleri ve Turizm Potansiyeli”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 15/2. (485-530)
- [41]Güzel, Abdurrahim (1987), “İlk Heyet-i İlmiye Çalışmaları, Alınan Kararlar ve Dini Tedrisat”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 4. (337-356)
- [42]Işık, Adem (2001), *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [43]İğdemir, Uluğ (1974), “Halkevleri ve Halkodaları”, *Atatürk ve Halkevleri*, Halkevleri Atatürk Enstitüsü Yardımcı Yayınları, Ankara.
- [44]Kamber, Ufuk (2006), “Peynirin Tarihçesi”, *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, sayı 77/2. (40-44)
- [45]Kaplan, Kadri (1973), “Halkın ve Gençliğin Ulusal ve Çağdaş Eğitimi ve Halkevleri”, *Halkevleri Dergisi*, sayı 79. (77-81)
- [46]Kaptan, Ergün (1977), “Espiye-Bulancak Yöresindeki Eski Maden Ocaklarına Ait Buluntular”, *Maden Tetkik ve Arama Dergisi*, sayı 91. (117-129)
- [47]Kaya, Mevlüt (2014), “Uygarlıklarda Kutsal Geyik Motifi ve Geyik Motifine Bağlı Yer Adları”, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 11. (230-254)
- [48]Kaya, Mevlüt (2015), *Harava Etimolojik Köken*, Serüven Kitap Yayınları, İstanbul.
- [49]Kınal, Füzuran (1998), *Eski Anadolu Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [50]Kramer, S. Noah (1998), *Tarih Sümer’de Başlar*, (Çev. M. İlmiye Çığ), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [51]Ortakçı, Altuğ (2014), “Halkevleri Müze ve Sergi (Tarih) Şubesi’nin Faaliyetlerinde Halk Kültürünü Koruma Düşüncesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 7/30. (181-189)
- [52]Özgüç, Nimet (1956), “Tokat Menşeli Bir Hitit Boğa Başı”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, sayı 1. (54-55)
- [53]Özgüç, Nimet (1965), *Kültepe Mühür Baskalarında Anadolu Grubu*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [54]Özgüç, Tahsin (1988), *İnandıktepe Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- [55]Özgüç, Tahsin (2002), “Karum Dönemi Kült Kapları”, *Hititler ve Hitit İmparatorluğu*, (Sergi Kataloğu), Bon-Almanya.
- [56]Özkaya, Hilal (2018), *Giresun Halkevi ve Bilgi Irmağı Aksu Dergisi*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul.
- [57]Ruşen Topallı Arşivi (2018), *Osman Fikret Topallı’nın Mektuplaşmaları*.
- [58]Sabuncuo, Tuğba (2011), *Çivi Yazılı Belgeler Işığında M.Ö. 2. Bin Yıl Anadolu’sunda Tarım*, Pamukkale

Üniversitesi, Denizli. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

- [59] Schirmer, Wulf (1982), *Hitit Mimarlığı*, (Çev. Beral Madra), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- [60] Sevinç, Fatma (2008), “Hititlerde Yeraltı Dünyası”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı 9/1. (231-247)
- [61] Şimşek, Fitnat (2017), “Eskiçağ Toplumlarında Boğa Algısı ve İnancı”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, sayı 10/52. (592-599)
- [62] Toksoy, Nurcan (2007), “Türk İnkılabında Milli Kültürün Yeri ve Halkevi Çalışmaları”, *Turkish Studies*, sayı 2/1. (124-161)
- [63] Uraz, Murat (1994), *Türk Mitolojisi*, Düşünen Adam Yayınları, İstanbul.
- [64] Ünal, Ahmet (2003), *Hititler Devrinde Anadolu-II*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- [65] Yılmaz, Durmuş ve Akhan, N. Emel (2011), “İlk Dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri: Konya Halkevi Örneği”, *Karadeniz Araştırmaları*, sayı 29. (59-95).
- [66] “Bulancak’taki Tarihi Eserler” (1937), *Aksu Dergisi*, sayı 14. (35-37)
- [67] *1967 Giresun İl Yıllığı (1968)*, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara.

Ekler

EK 1: Bulancak'ta bulunan eski eserlere dair haber (Akgün, 18.03.1937).

EK 2: Bulancak'ta bulunan eski eserlere dair haberin devamı (Akgün, 18.03.1937).

Bulancakta ki Tarihî Eserler

Bulancak kazasının Ahmatlar köyünde, kale denen mevki de çıkarılan eski medeniyet eserleri, Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat komitesi tarafından mahallinde tetkik edilerek aşağıdaki malûmat, rapor halinde Halkevi başkanlığına verilmiştir.

1 — Eserler biri büyük, ikisi küçük üç öküz başından ibarettir. Bu başlar sert kalkerden yapılmıştır ve milâttan - orantıadığımız göre - beş altı asır önceye aittir.

2 — Bu başlardan büyüğü destere ile boyundan kesilmişçenesine muntazam maktalı ve ense tarafı 35 santim kutrunda 40 santim derinliğinde bir oyuk taşımaktadır. Parçanın heyeti mecmuası bir mik'aba tahvil edilirse bir dil'i 60 santim tutar. Bu baş hiç örselememiştir ve hali asli-

sindedir. İki boynuzu mukavvestir ve arası 3-4 santim kalınlığında taşın aslından yekparedir. Bu iki boynuz arasında, çok düzgün ve oyma hatlardan ibaret kabartma bir geyik resmi vardır ki, çok değerli bir san'at anını canlandırmaktadır. Geyik, ensesinden, ağaç kısm gövdesine müvazi olarak saplanmış bir okla vurulmuştur ve bunun tahiti tesirinde beli, bir zaviye teşkil edecek biçimde inhinna peyda etmiş, ön ayakları karnımın altına doğru bükülmüş; ardayakları gerilmiştir. Boynuzları daireler teşkil ederek kuyruk yanına kadar varmaktadır. Kuyruk yok denecek kadar küçüktür. Boynuzlar, başla çok ahenktardır. Ağız hafifçe açıktır ve öküzün dili üst çenesine beş altı santim uzayarak yapılmıştır. Bütün bu başın en çok ilgi uyandıran tarafı, burun delikleridir. Bu deliklerdeki tenasüp, bu deliklerdeki intiza-

ve san'at okadar ileridirki, bugünün heykeltraşlarının bu muvaffakiyeti gösterebileceğine ihtimal vermiyorum. Bu baş, bitişik bir gövdesinin bulunması lâzım geleceğini, kanaat halinde canlandırıyor, herhalde gövdeye bu oyuk vasıtasıyla mafsallandığı anlaşılıyor. Boynuzlar arasındaki geyik kabartması, kübik san'atın eskiye özgü bir şaheseri gibi. Oyma çizgilerden ibaret olan bu hatlar çok san'atkârane ve bariz.

İki küçük başın boyun noktalarından kırıldığı anlaşılıyor. Boynuzları kırıktır; diğeri gibi değerli incelikler saklamıyor.

3 — Çıkarıldıkları noktalarda gövdelerine - hiç olmazsa bir ikisinin - tesadüf edileceği şüphe götürmez bir hakikattir. Bir dördüncü parçadan bahsediliyordu; fakat bu, meydanda yoktur. Köylüler bu, parçanın ilkönce çıkan olduğunu ve kazma darbeleri altında paramparça olarak yollara döşendiğini söylüyorlar. Gövdesi de bulunan ve söylediklerine göre bu büyük baştan da büyük olduğu iddia edilen bu heykelin içi boşmuş ve kazma vuruldukça ötüyormuş. Fakat yollar gözden geçirildiği

halde bu biçim parçalara rastlanmamıştır. Bunda iki ihtimal vardır: bu bir sayıdır, hafriyatı gerçekleştirilmemiş içindir. Bir hakikattir, bu eser saklanmıştır.

4 — Sümer eserlerine benzeyen bu heykeller, kimiler zamanından kalma olduğu zannını veriyor. Etilerin tunç boğa heykellerine de çok benziyor. Çok kuvvetle ümit ediliyor ki, yeni bir Türk medeniyetinin kapısı eşliğinde bulunuyoruz.

5 — Başlıbaşına birer hazine olan bu parçaların çıkarıldığı yerler tetkik edilince buralarda kesme ve işleme taşların mevcudiyeti göze çarpıyor. Buralarda çanak çölmek, tuğla kiremit parçaları çok mebzuldur. Bir kap parçası veya kiremit olabilecek öyle parçalara rastlanıyor ki, üzeri boyalı ve mücellâdır ve bu güne kadar kıymetinden hiçbir şey kaybetmemiştir. Köylülerin yanar taş dedikleri bir nevi taş vardır ki, demir ve fosfor mürekkebatını taşımaktadır. Bundan müteaddit parçalar getirilmiştir. Tetkik edilmek üzere gönderilmesi uygun olur. Bunların bir kısmı aynı renk ve evsafı taşıdığı halde hafif, bir kısmı da ağırdır.

Hafifleri cüruf zannını veriyor. Bu tepe indifai bir tepe ise, volkan lavlarının toprak derinliklerinde bulunması gerektir. Çünkü tepe ihtiyarlamıştır. İki çeşitli, ağırlı, hafifli bu madenler kibritle ısıtılınca çıtırdamakta yanma alaimi göstermektedir. Bu madenin işlenerek cüruf haline getirilmiş yadigârları ile karşılaştığı kanaatindeyim ki, hafriyatta madene ait eserlerin bulunması da çok kuvvetle muhtemeldir.

6 — Bu eserlerin hemen vilâyete getirilerek saklanması, Vilâyet ve Kültür Direktörlüğünün hemen haberdar edilmesi; kırılmadan nakilleri için bir memur gönderilmesi; bütün köylüler ve civarlarınca duyulmuş olan bu sahanın hususi hafriyattan hemen vikayesi, icap ederse bir bekçi ile korunulması; arzı 80, uzunluğu 100 - 150, derinliği 5-6 metreyi bulacağı tahmin edilen bu sahanın hafriyatı için gerekenin yapılması bir saat bite geçirilmemesi gereken işlerdendir.

7 — Bu tepe tabii bir tepedir. Eserlerin bulunduğu yamacın mukabilindeki meylinde eskiye ait olduğu tahmin edilen bir örme kuyu

ve kuyu başından tepeye doğru ilerleyen ve yanyana iki insan geçecek kadar geniş, kenarları taşlarla muntazam yapılmış bir yeraltı yolu vardır ki, bu gün toprakların altında kalmıştır. Tam tepede yekpare taştan bir havuzun mevcudiyetini ve zamaula parçalanarak ortadan kaldırıldığını köylüler söylüyor. Bu herhalde bir lâhit olacaktır. Oralarda da yontma taş enkazına, bir ocak üst taşına benzeyen yontulmuş parçaya rastlanmıştır.

NETİCE :

Bu tepede bir kale, bir mabet mevcuttu; bu pek eskiye ait kale ve mabedin basamaklı yolu heykellerle süslüydü ve mabedin etrafında mahalleler vardı. Müstevililer tarafından zapt edilen bu medeniyet merkezi tahrip edilmiştir. Birkaç metre derinliğindeki toprak, bu yıkıntıların enkazı ile malâmaldır. Bu harabe üzerine zamanın yığıldığı toprak tabakası bir metre kalınlığındadır ve bu bir metre derinliğindeki topraklarda bu dökmünüler yoktur. Yol geçerken tulânı bir makta halinde kesilen topraklar da bu eski ve yeni topraklar sırtıdır.

21.11.1942
Ankara
C.B. 1942

Muhterem Osman bey.

göndermek lütfinde bulunduğunuz cevabın ve cevap vermede devan bismundaki vadediğe çok çok teşekkür ederim.

Bu defa sizden başka bir ricam var. Bundan bir müddet evvel Bulancak'ta bulunan ve Etilere ait olduğu iddia edilen Geyik başı ve diğer buluntuların hakikaten Etilere mi yoksa Pontlara mı ait bulunduğuna hususta Mitheasmlarına tesbit ettirmen icale ediyor. Akın Mevânında Giresun halkına bu hususta verilecek yazının okunduğ fakat eserlerin muvafakat bir müddet bana gönderilmesi mümkün olmadığı takdirde son çare kopyalarının gönderilmesine tavassutunuzu rica ediyor. Memleketin Türk Kültürü bakımından çok mühim olan bu işe lütfen gayret kullanarak Halkın başkalarına ve gereken hatlara rica ve istihlamların bildirilmesini ve mümkün olduğu takdirde bana kopyaları yapulan masrafla birlikte göndermenizi bilhassa rica edim.

Marafih derhal göndereceğinden emin olmanızı dilerdim. Saygılarımla selâhat ve Afjetler temenni ederim.

S. C. B. 1942

EK 6: Selçuk T. Trak'ın, Bulancak'ta bulunan eski eserlere dair, 1942'de Ankara'dan (DTCF) Osman Fikret Topallı'ya yazdığı mektup.

1937/1/18
Osman Fikret Topallı
Selçuk T. Trak
Giresun
Osman Fikret Topallı'ya yazdığım mektubunuzu okudum. İçerisindeki bilgilerden dolayı çok ilginçtim. Özellikle bulduğunuz boğa başları ve bölgedeki olası Hitit varlığı hakkında yazdıklarınız beni çok ilgilendirdi. Bu konuda daha detaylı araştırmalar yapmayı düşünüyorum. Eğer imkanınız varsa, gelecekte bu bölgeye bir ziyaretiniz olursa, beni de yanınıza davet ederim. Kendi araştırmalarınızla ilgili de bana bilgi verebiliriz. İyi çalışmalar dilerim.

EK 7: Osman Fikret Topallı'nın 1943'te Selçuk T. Trak'ın mektubuna yazdığı cevap.